

היום נלמד בעזרת ה':

## חולין דף קמ

(בעמ' הקודם)

קושיא: ת"ש, "וּבְעֶנְפוֹהִי יְדוּרָן צִפְרֵי שְׁמִיָּא": (= "ובענפיו ידורו ציפורי שמיים") פסוק זה נאמר בספר דניאל לגבי חלומו של נבוכדנצר, ולא נכתב בו "כנף", וא"כ בהכרח שהכוונה גם לעופות טמאים, שהרי גם עופות טמאים מתקבצים באילנות. נמצא שגם עופות טמאים נקראים בשם ציפור!

תירוץ: צפרי שמיא איקרו, צפרי סתמא לא איקרו: עופות טמאים נקראים 'ציפורי שמיים' ולא 'ציפור' סתם, וכשהתורה אומרת 'ציפור' סתם הכוונה לעוף טהור.

קושיא: ת"ש, כל צפור טהורה: נאמר בתורה "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ", משמע שיש גם ציפור טמאה, שאם לא כן, התורה היתה כותבת רק "כל ציפור תאכלו".

תירוץ: לא, מכלל דאיכא אסורה: אל תדייק שמשמע שיש ציפור טמאה, אלא תדייק שמשמע שיש ציפור אסורה למרות שהיא טהורה. **הגמ' מבררת במה מדובר:**

**מאי היא? אי טרפה בהדיא כתיב:** אי אפשר לומר שמדובר בציפור טהורה שהיא טריפה, שהרי כבר נאמר במפורש "נִבְלָה וְטֶרֶף לֹא יֵאָכֵל לְטִמְאָה בָּהּ".

**ואי בשחוטה דמצורע מסיפא דקרא נפקא:** וכן אי אפשר לומר שמדובר בציפור השחוטה של המצורע (= מצורע מביא שתי ציפורים ביום טהרתו, אחת מהן נשחטת ואסורה בהנאה), שהרי כבר נאמר "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם" לרבות שחוטת מצורע שאסורה.

**לעולם בשחוטה דמצורע:** באמת מדובר בציפור השחוטה של המצורע, והתורה כתבה גם "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ" כדי ללמדנו שהאוכלה עובר בעשה ובלא תעשה (= 'עשה' משום "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ", ו'לא תעשה' משום "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם").

**קושיא:** ולוקמה בטרפה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה: כלומר מדוע עדיף לך להעמיד את הפסוק בציפור השחטה של מצורע יותר מטריפה? והרי אפשר להעמיד את הפסוק בציפור טריפה וללמדנו שהאוכלה עובר בעשה ולא תעשה!?

**תירוץ:** דבר הלמד מעניינו, ובענינא דשחטה כתיב: כלומר אחד משלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם הוא הכלל 'דבר הלמד מעניינו', דהיינו פסוק שכתוב סתם ואנו לא יודעים במה הוא מדבר, אנו לומדים שהוא מדבר בענין של אותה פרשה. וכיון שהפסוק "כל צפור טהרה תאכלו" נאמר בפרשת צפור טהרה הנאכלת, והיא צפור שהותרה בשחיטה, לכן הוא נדרש שהוא בא לאסור שחטה של מצורע, שהיא בכלל ציפור שחטה, ולא טריפה שאינה שחטה.

**קושיא:** ת"ש: נאמר לגבי טהרת המצורע "נשתי צפרים חיות טהרות", לכאורה "חיות" הכוונה שהם חיות בפיו דהיינו ראויות לפיו (= ציפורים טהורות), משמע שיש ציפורים שאינם חיות בפיו. נמצא שיש ציפורים טמאות!

**תירוץ:** לא, מאי "חיות" שחיון ראשי אברים שלהן: הפסוק בא למעט שציפורים מחוסרות אבר פסולים לטהרת מצורע.

**קושיא:** ת"ש מסיפא, טהורות מכלל דאיכא טמאות: בהמשך הפסוק שם נאמר "טהורות" (= "נשתי צפרים חיות טהרות"), משמע שיש גם ציפורים טמאות!

**תירוץ:** לא, מכלל דאיכא טרפות: כלומר אל תדייק שמשמע שיש ציפורים טמאות, אלא תדייק שמשמע שיש ציפורים טריפות, והפסוק ממעט אותם שאינם כשרות לטהרת מצורע.

**קושיא:** טרפות? מחיות נפקא! והרי איסור ציפורים טריפות לטהרת מצורע נלמד מ"חיות".

**הניחא למאן דאמר טרפה חיה:** אמנם לסובר שטריפה יכול לחיות מובן שצריך פסוק אחר (= "נשתי צפרים חיות טהרות") ללמדנו שטריפה פסולה למצורע (= כי מ"חיות" לא היינו יודעים זאת, כיון שטריפה חיה).

**אלא למ"ד טרפה אינה חיה מאי איכא למימר:** אבל לסובר שטריפה אינה יכולה לחיות, קשה שהרי לומדים זאת מ"חיות" ולא מ"נשתי צפרים חיות טהרות".

ועוד, בין למ"ד טרפה חיה בין למ"ד אינה חיה מדתנא דבי ר' ישמעאל נפקא: ועוד קשה, שבין לסובר שטריפה חיה ובין לסובר שאינה חיה, את האיסור להביא ציפור טריפה למצורע לומדים מהדרשה שדרשו בבית מדרשו של רבי ישמעאל. -

**דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר מכשיר ומכפר בפנים, ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ:** 'מכשיר בפנים' - זהו קרבן אשם של מצורע שמקריבים אותו בבית המקדש והוא מכשיר את המצורע לבוא אל המחנה. 'מכפר בפנים' - אלו חטאות ואשמות שמקריבים בבית המקדש לכפר על עבירות. 'מכשיר בחוץ' - אלו הם ציפורי מצורע שמצוותן מחוץ למחנה (= את האחת שוחטים ואת השניה שולחים) שהן מכשירות את המצורע לבוא אל המחנה. 'מכפר בחוץ' - זהו שעיר המשתלח.

**מה מכשיר ומכפר האמור בפנים עשה בו מכשיר כמכפר, אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר:** כמו שבפנים אין חילוק בין המכשיר למכפר, כלומר אין חילוק בין אשם מצורע לשאר קרבנות אשם, שהרי גם אימרויהם של ה'מכשירים' קרבים על המזבח, כך גם במכשיר ומכפר בחוץ שאינם קרבים על המזבח אין חילוק בין מכשיר למכפר, כלומר כשם שאסור שיהיה מום בשעיר המשתלח כך ציפור של מצורע צריכה להיות שלימה ולא טריפה. ע"כ הדרשה שנשנית בבית מדרשו של רבי ישמעאל.

וא"כ חזרה הקושיא מדוע צריך את הפסוק **"שְׁתֵּי צִפּוֹרִים חַיִּית טְהָרוֹת"**.

**תירוץ א': אלא אמר רב נחמן בר יצחק:** הפסוק הזה בא למעט צפורי עיר הנדחת שאסורות בהנאה. **הגמ' מבררת:**

**למאי? אי לשילוח לא אמרה תורה שלח לתקלה:** באיזה ציפור מדובר? (= המצורע מביא שתי ציפורים, אחת משתלחת ואחת נשחטת) אי אפשר לומר שמדובר בציפור המשתלחת, שהרי ציפור של עיר הנדחת אסורה בהנאה, ולא יתכן שהתורה אמרה למצורע לשלח ציפור שתיגרם מכך תקלה שיצודו אותה בני אדם ויהנו ממנה, וא"כ זהו דבר פשוט והתורה לא צריכה למעט זאת.

**אלא לשחיטה:** אלא הפסוק הזה בא למעט שלא יביא את הציפור המיועדת לשחיטה מעיר הנדחת, שלמרות שיכול לשורפה לאחר שחיטתה ולא יכשלו בה בני אדם, בכל זאת אסור לו להביאה מעיר הנדחת.

**תירוץ ב': רבא אמר:** הפסוק הזה בא למעט שאם כבר נטהר המצורע הזה בציפור הזאת (= החיה), והגיע מצורע אחר, לא יאמר הכהן למצורע השני תביא ציפור אחרת ונשייך אותה לציפור החיה של המצורע הראשון, שמכך שנאמר "טהורות" משמע שיש ציפורים אסורות, והיא הציפור החיה שנשארה מהמצורע הראשון.  
**הגמ' מכברת:**

**למאי? אי לשחיטה הא בעיא שילוח:** לשם מה צריך אותה המצורע השני? אם כדי לשחוט אותה, זה אי אפשר, שהרי היא כבר מיועדת לשילוח עוד מהמצורע הראשון!

**אלא לשילוח:** אלא מדובר שהמצורע השני רוצה לשלח אותה, שבכך שני המצורעים יקיימו מצות שילוח בציפור אחת, ולכך בא הפסוק הזה למעט שאסור.

**תירוץ ג': רב פפא אמר:** הפסוק הזה בא למעט לצפורים שהחליפן בעבודה זרה (= שנתן לגוי עבודה זרה, ובתמורה נתן לו הגוי ציפורים) שהן פסולות לטהרת המצורע, שנאמר "וְהָיְתָ תָרֵם כְּמֵהוּ", דהיינו כל מה שאתה מהייה מעבודה זרה נהייה כמו העבודה זרה בעצמה, ולכן הן נאסרות. **הגמ' מכברת:**

**למאי? אי לשילוח לא אמרה תורה שלח לתקלה!** באיזה ציפור מדובר? אי אפשר לומר שמדובר בציפור המשתלחת, שהרי פשוט שציפור שהחליפה בע"ז אסורה בהנאה, ולא יתכן שהתורה אמרה למצורע לשלח ציפור שתיגרם מכך תקלה שיצודו אותה בני אדם ויהנו ממנה, והתורה לא צריכה למעט זאת.

**אלא לשחיטה:** אלא הפסוק הזה בא למעט שלא יביא את הציפור הזאת לשחיטה.  
**תירוץ ד': רבינא אמר:** הפסוק הזה בא למעט ציפור שהרגה את הנפש, שפסולה לטהרת מצורע. **הגמ' מכברת:**

**היכי דמי? אי דגמר דינא בר קטלא הוא:** אם מדובר שדנו את הציפור ההורגת ונגמר דינה למיתה, הרי פשוט שאינה ראויה לא לשילוח ולא לשחיטה, שהרי צריך לסקול אותה (כדין כל בעל חי שהרג אדם), והתורה לא צריכה למעט זאת.

**אלא קודם גמר דינא:** אלא מדובר לפני שנגמר דינה לסקילה, ואת זה התורה באה למעט שגם היא פסולה למצורע.

ולמאי? אי לשילוח בעי לאתויי לבי דינא וקיומי ובערת הרע מקרבך: באיזה ציפור התורה הוצרכה לפסול? אי אפשר לומר שאת הציפור המיועדת לשילוח, שהרי צריך להביאה לבית דין כדי לקיים בה "וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקְרָבְךָ", וא"כ זהו דבר פשוט שהיא פסולה והתורה לא היתה צריכה למעט זאת.

**אלא לשחיטה:** אלא מדובר בציפור המיועדת לשחיטה, שהיה מקום לחשוב שהיא כשרה לטהרת המצורע, שהרי בזה ששוחטים אותה מבערים אותה מן העולם, לכן התורה משמיעה לנו שהיא פסולה למצורע.

\*

## למדנו במשנה - עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור, וטהור רובץ על ביצי עוף טמא, פטור מלשלח:

**קושיא: בשלמא:** אמנם מובן שעוף טמא שרובץ על ביצי טהור פטור מלשלח, כיון שהתורה אמרה "צפור", ועוף טמא הוא לא "צפור", אבל מדוע עוף טהור שרובץ על ביצי עוף טמא פטור מלשלח, והרי ה"צפור" רובצת על הביצים?

**תירוץ: כדאמר רב כהנא:** נאמר בתורה "שֶׁלַח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ", ואמר רב כהנא (= במקום אחר, יובא להלן) שמכאן לומדים שהחיוב לשלח הוא רק כאשר אתה יכול לקחת את הביצים או האפרוחים לך לאכילה, ולא להשליכם לכלבים, ובמקרה שעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא הרי הם אינם לאכילה אלא לכלבים, ולכן פטור מלשלח.

**והיכא איתמר דרב כהנא:** רב כהנא אמר זאת על הבריייתא - אִם הָאֵם הִרְבִּיצָתָהּ עַל הַבָּנִים טְרִיפָה, חייב בשילוח, ואם האפרוחים טרפות, פטור משילוח. ואמר רב כהנא שלומדים זאת מהפסוק "תִּקַּח לָךְ" ולא לכלביך, ולכן אם האפרוחים טריפות פטור משילוח.

**שאלה: וליקיש אִם טרפה לאפרוחים:** שנעשה היקש, כשם שאם האפרוחים טרפות פטור משילוח, כך אם האם טרפה פטור מלשלח!?

**תשובה: אם כן צפור למעוטי עוף טמא ל"ל:** אם אתה מקיש אִם טריפה לאפרוחים, ואתה לומד מ"תִּקַּח לָךְ" ולא לכלביך שגם באם טריפה פטור מלשלח, א"כ קשה מדוע התורה כתבה "צפור" למעט עוף טמא, והרי לומדים זאת מ"תִּקַּח

לך" ולא לכלבך, אלא בהכרח שלא מקישים גם טריפה לאפרוחים, וגם טריפה חייבת בשילוח.

קושיא על הברייתא לעיל: והתניא: והרי למדנו בברייתא אחרת - גם אפרוחין טרפה חייב בשילוח. כלומר גם של אפרוחים שהם (= האפרוחים) טריפה חייבת בשילוח, ואילו הברייתא לעיל אמרה שאם האפרוחים טרפות פטור משילוח.

תירוץ: אמר אביי: כוונת הברייתא אפרוח שאמן טרפה חייב בשילוח, כלומר גם אפרוחים שהיא (= הגם) טריפה חייב בשילוח.

\*

**בעי רב הושעיא - הושיט ידו לקן ושחט מיעוט סימנים מהו?** מה הדין אם הוא מצא קן, הכניס את ידו לתוך הקן שחט רק מיעוט מהסימנים (= הקנה והושט)? האם מכיון שאם הוא עוזב את האפרוחים במצב הזה הם יהיו 'טריפה', ולכן הוא פטור מלשלח את האם. כי נאמר "ואת הבנים תיקח לך" ודורשים 'לך' ולא לכלבך, דהיינו רק אפרוחים הראויים לך לאכילה יש לך מצות שילוח בהם. או שמכיון שבידו הדבר לגמור את השחיטה ואז האפרוחים יהיו ראויים לאכילה, אם כן זה נקרא "תקח לך", והוא חייב בשילוח.

\*

**בעי ר' ירמיה:** אם מונחת מטלית על הביצים והאם רובצת על המטלית. האם המטלית חוצצת בין האם לביצים וזה לא נקרא שהאם רובצת על הביצים, וממילא פטור מלשלח? < ואם מטלית נחשבת חציצה, עדיין יש להסתפק מה הדין בכנפים תלושות המונחת על הביצים והאם עומדת עליהם? האם מכיון שהם ממין העוף הם לא חוצצים? (תוס' רא"ש). > ואם כנפיים חוצצות, מה הדין ב'ביצים מוזרות' (= שאין בתוכם אפרוח) המונחות על ביצים רגילות. האם בגלל שהם ביצים הם לא חוצצות? < ואם תאמר שהם חוצצות כי הם מוזרות, מה הדין בשתי שורות ביצים רגילות העומדות זו על גב זו, והוא מעוניין לקחת רק את הביצים בשורה התחתונה, האם הביצים העליונות חוצצות בין האם העומדת עליהם לביצים התחתונות?

**זכר על גבי ביצים ונקבה על גבי זכר מהו?** מה הדין אם העוף הזכר עומד על הביצים, והאם עומדת על הזכר. האם הזכר חוצץ בינה לביצים, בגלל שבזכר אין מצות שילוח?

**בעי ר' זירא - יונה על ביצי תסיל מהו? תסיל על ביצי יונה מהו?** 'תסיל' הוא עוף טהור הדומה ליונה. מה הדין אם האמא מעוף אחד רובצת על ביצים מהמין השני, האם יש בזה מצות שילוח?

**אמר אביי ת"ש:** יש ראייה ממשנתנו. האומרת שאם עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא, פטור משילוח. משמע שאם עוף טהור רובץ על ביצי עוף טהור אחר חייב בשילוח! דחייה: **דלמא בקורא:** יתכן ויש לדייק מהמשנה רק על עוף 'קורא' (שהוא מין טהור) ודרכו לרבוץ על ביצי עוף אחר, ולכן הוא נחשב כמו אמא של הביצים. אבל עוף טהור אחר לא. אמנם אם ה'קורא' רובץ על ביצי עוף טמא אין בו מצות שילוח כי נאמר "לך - ולא לכלבך" כנ"ל.

\*

**למדנו במשנה - 'קורא' זכר, רבי אליעזר מחייב וחכמים פוטרין:** נחלקו הדעות האם 'קורא' זכר הרובץ על ביצים יש בו מצות שילוח, או לא.

**אמר רבי אבהו - מאי טעמא דרבי אליעזר?** רבי אליעזר דורש גזירה שווה מהמילה "דגירה" שנאמרה בקורא "קורא דגר ולא ילד". לדגירה שנאמרה בקיפוז "שמה קיננה קיפוז ותמלט, ובקעה ודגרה בצלה". כמו שבקיפוז מדובר בדגירה רגילה של עוף על הביצים שלו, כך גם הדגירה בקורא נחשבת כדגירה מעולה של הקורא למרות שהוא דוגר על ביצים שאינם שלו.

**אמר ר' אלעזר:** כל המחלוקת של רבי אליעזר וחכמים היא דוקא בקורא זכר הדוגר על ביצים של מין אחר. אבל בקורא נקבה הדוגרת על ביצים של מין אחר, לכולי עלמא חייב לשלח אותה, כי כפי שלמדנו למעלה היא נחשבת כמו 'אמא' של הביצים.

**קושיא:** פשיטא! 'קורא זכר' תנן: במשנה כתוב במפורש שהמחלוקת היא על קורא זכר. ואם כן ברור שכולם מודים בקורא נקבה. תירוץ: **מהו דתימא:** היה מקום

לחשוב שבאמת רבנן פוטרים משילוח אפילו קורא נקבה, והסיבה שהמשנה כתבה 'קורא זכר' כדי להשמיע לנו את עוצמת שיטתו של רבי אליעזר שהוא מחייב אפילו בקורא זכר! קמשמע לן שאכן רבנן מודים בקורא נקבה.

**ואמר רבי אלעזר – מחלוקת בקורא זכר, אבל בזכר דעלמא דברי הכל פטור:** בסתם עוף זכר אחר גם רבי אליעזר מודה שפטור משילוח.

**קושיא:** פשיטא 'קורא זכר' תנן! תירוצ: **מהו דתימא:** היה מקום לחשוב שבאמת רבי אליעזר מחייב בשילוח אפילו בזכר של עוף אחר. והמשנה כתבה 'קורא זכר' כדי להשמיע לנו את עוצמת שיטתם של רבנן החולקים אפילו בקורא. קמ"ל שאכן רבי אליעזר מודה בזכר אחר שפטור משילוח.

**תניא נמי הכי:** וכך גם כתוב בברייתא במפורש.

**משנה: היתה מעופפת:** אם האמא מעופפת מעל הקן, בזמן שכנפיה נוגעות בקן חייב לשלח, אבל אם אין כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח.

**אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת חייב לשלח, שנאמר "קן" קן מכל מקום:** כלומר אפילו מינימום של 'קן'.

**היו שם אפרוחים מפריחים, או ביצים מוזרות:** אם היו בקן אפרוחים גדולים שכבר יכולים לעוף, או ביצים 'מוזרות' שאין בתוכם אפרוח, פטור מלשלח. כפי שלומדים מהפסוק המשווה את האפרוחים לביצים, כדי ללמד אותנו שהם מלמדים זה על זה.

**גמרא: תנו רבנן:** נאמר "והאם **רובצת** על האפרוחים" ללמד שדוקא רובצת ולא מעופפת. אם כן יכול הייתי לחשוב שאפילו אם כנפיה נוגעות בקן הוא פטור מלשלח? על כך תלמוד לומר "רובצת" ללמד שחייב לשלח. שאלה: **מאי תלמודא?** איך לומדים משם שחייב? תשובה: **מדלא כתיב "יושבת":** אלא "רובצת" אנו לומדים שהיא לא צריכה לשבת לגמרי.

\*

**אמר רב יהודה אמר רב:** אם האם יושבת בין שני 'רובדי אילן' כלומר בין שני ענפים סמוכים זה לזה העומדים מעל הביצים והוא לא נוגעת בביצים, האם חייב

לשלח? והתשובה – בודקים ורואים את המצב. אם כאשר נרחיק את הענפים זה מזה, האמא תיפול על הביצים, חייב לשלח. ואם לאו, פטור מלשלח.

**קושיא: מיתיבי:** מברייטא. אם האם היתה יושבת בין הביצים פטור מלשלח, ורק אם היא יושבת על גבי הביצים חייב לשלח. ואם האם היתה מעופפת, אפילו שכנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח (הדין האחרון יתבאר להלן). עד כאן הברייטא.

**מאי לא וכו':** הברייטא משווה את המקרה שהאם 'על גביהן' למקרה שהאם 'ביניהן'. דהיינו כמו שכאשר היא ביניהן, אפילו שהיא נוגעת בהם הוא פטור מלשלח. כך כאשר היא מעליהן, דוקא אם היא נוגעת בהם הוא חייב לשלח, אבל אם היא עומדת על רובדי אילן ולא נוגעת בהם הוא פטור!

**תירוץ: לא, על גביהן דומיא דביניהן:** הברייטא משווה אותם אחרת. כמו שכאשר היא ביניהן והיא לא נוגעת בהם הוא פטור, כך כשהיא על גביהם אפילו שהיא לא נוגעת בהם הוא חייב. וזהו בדיוק המקרה של רובדי אילן.

**הכי נמי מסתברא:** וכך גם מסתבר לומר. כי אם תעלה בדעתך שכשהיא יושבת על רובדי אילן הוא פטור מלשלח, אם כן במקום שהמשנה תאמר 'היתה מעופפת אפילו כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח', היה עליה לומר 'היתה רובצת על רובדי אילן פטור מלשלח', ואנחנו כבר היינו מבינים שכל שכן אם היא מעופפת פטור מלשלח. משום שאם כאשר היא רובצת על הענפים הוא פטור, כל שכן כשהיא לא רובצת אלא מעופפת הוא פטור!

**דחייא: מעופפת איצטריך ליה, דאפילו כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח:** ואם כן יש בזה חידוש שלא יכולנו להבין אותו לבד. **קושיא: והאנן תנן 'בזמן שכנפיה נוגעות בקן חייב לשלח'!** **תירוץ: אמר ר' ירמיה כי קתני מתניתא בנוגע מן הצד:** הברייטא מדברת על מקרה שהיא מעופפת והכנפיים שלה נוגעות בקן מהצד, בכזה מקרה אין זה נקרא שהיא 'על' הביצים ופטור. מה שאין כן המשנה מדברת שהיא מעופפת וכנפיה נוגעות בקן מלמעלה, ואז היא נחשבת 'על' הביצים וחייב.